

כולנו טועים. הטעות היא חלק מהאנושיות שלנו. אנחנו מנסים, משתדלים, מתאמצים ו... טועים. טעויות מלוות אותנו במכלול חיינו.

אנחנו טועים בידע, בביצוע, בהתנהגות בין אישית, בתפיסות. אנחנו טועים בכל דבר שאנחנו קשורים אליו... חז"ל מדגישים במגוון ניסוחים שטעות היא מציאות כמעט הכרחית בעולם, לדוגמה:

- אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם (גיטין מ"ג, ע"א)
- תשובה קדמה לעולם (בראשית רבא א', ד')
- "כי אָדָם, אִין צָדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב, וְלֹא יִקְטָא" (קהלת ז', כ')

ועם זאת עדיין קשה לנו להכיל טעות באופן הנכון והמקדם. לא אצל עצמנו ולא ביחס לאחרים.

יש טעויות הקשורות רק לעצמנו, ויש טעויות שגורמות נזק לסובב אותנו או לאנשים אחרים.

יש טעויות שאנחנו מכירים בהן וצריכים להתמודד איתן, ולפעמים אנחנו כועסים על עצמנו כשאנחנו טועים. במקביל - יש טעויות שהחברים, ההורים או המורים שלנו חושפים בפנינו, והם אלו שכועסים עלינו בעקבותיהן.

הטעות מערערת את הביטחון שלנו בעצמנו ומקשה עלינו להתחיל מחדש ולנסות שוב.

הודאה בטעות נותנת לנו לעתים תחושה של חוסר ערך, ולכן אנחנו נמנעים מלהודות בטעות, מתחמקים ומנסים להצדיק את עצמנו בכל מחיר.

כך גם כאשר אנחנו מתייחסים לטעות של האחר. קשה לנו לקבל טעויות בהבנה, לאפשר לאחרים את המרחב של הטעות והלמידה, ולבנות אמון בחברינו גם אחרי שהטעות שלהם פגעה בנו.

השיעור הבא עוסק בזכות לטעות וביכולת התיקון, ההתקדמות וההתמודדות עם טעויות שלנו ושל אחרים.

הרב קוק ב"אורות התורה" פרק י"א פסקה ב', מסביר שהבסיס הנצרך לחיים בכלל ולמצבים שבהם יש טעות בפרט היא האמון של האדם בחייו ובעצמו:

"האדם הישר צריך להאמין בחייו. כלומר שיאמין בחיי עצמו והרגשותיו ההולכות בדרך ישרה מיסוד נפשו, שהם טובים וישרים ושהם מוליכים בדרך ישרה. התורה צריכה שתהיה נר לרגלו, שעל ידה יראה את המקום ששם הטעות עלולה, שלפעמים תתע הנפש בתהו לא דרך. אבל המעמד התמידי צריך להיות הבטחון הנפשי. האיש הישראלי מחויב להאמין, שנשמה אלהית שרויה בקרבו, שעצמותו כולה היא אות אחת מן התורה".

הרב מאמין באדם, בעצם החיים, בהרגשות הבריאות, בטבע הישר של האדם ובטובו.

על האדם להאמין בעצמו, ומתוך כך לגשת ללימוד התורה ולהתמודדות עם טעויות.

התורה מאירה את הטעות, ממקמת אותה, מלמדת אותנו להיזהר מטעויות שאפשר להימנע מהן ולתקן טעויות שנעשו.

הכי חשוב, מדגיש הרב, הוא הביטחון הנפשי. האמון שגם אם טעינו – אנחנו טובים. הטעות היא מקרית, זמנית, היא אינה ה"אני הפנימי" האמיתי שלנו.

יש לכל אחד יכולות בתחומים השונים, וגם אם הוא טעה – האמון הוא המפתח להצלחה להיבנות מהטעות ולא להישבר ממנה.

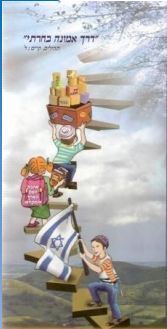
אמון בטובו של האדם יוביל אותנו לתגובה נכונה גם כלפי טעויות של אחרים. האמון יחבר אותנו לטוב ולפוטנציאל של האחר, ויאפשר הזדמנות נוספת לתיקון ולהצלחה.

האמון בעצמנו ובאחרים נובע מהאמון שנשמה האלוקית שבקרבו. האמון הזה הוא חובה, מדגיש הרב. זו עבודה שכלית שעל האדם לעמוד כדי לבנות את האמון.

הלימוד על טעויות ועל אמון יחד, מזמן אותנו להתחיל את העבודה הרצינית והחשובה הזו, ולבנות את הגישה הנכונה והבריאה.

לקישור לשיעור באתר "מפתח הלב" ניתן ללחוץ כאן:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Yesodi/Hevra/MafteachHalev/Cheshvan.htm>

כיתה
ב'

לכולנו הזכות להיות מוגנים ואהובים

השיעור הזה עוסק בזכות להרגיש מוגן ואהוב.

ודאי שאנו מעוניינים שזכויותינו הבסיסיות של כל ילד יישמרו, ושחבריו ושהמבוגרים סביבו ייצרו אווירה של מוגנות ואהבה. זהו השלב הראשון, וביכולתנו להעמיק מעבר לכך.

התפיסה היהודית לא בנויה על זכויות אדם במובן החיצוני והטכני, המתבססים על התפיסה "חיה ותן לחיות". כלומר, אני רוצה זכויות לעצמי כדי שיהיו לי חיים טובים ונוחים, ואני מבין שאני חייב לתת גם לך זכויות כדי שתהיה מרוצה ולא תזיק לי.

בתפיסה היהודית הזכויות נובעות ממקום עמוק הרבה יותר – מהמקום של האמון באדם.

האמון בכך שכל אדם ראוי לאהבה והגנה נעוץ באמון בצלם אלוקים שבאדם.

אני מאמין שנשמה גדולה נתונה בקרבי, ואני זקוק לאהבה ולהגנה כדי להוציא מהכוח אל הפועל את הפוטנציאל העצום הזה. אני מאמין גם בנשמה של שאר בני האדם, ולכן אני פועל למען הזכויות שיאפשרו לנשמתם להתבטא באופן הטוב ביותר.

בפרשת נח (בראשית ט', ו'), אחרי המבול שמחק את האנושות ואת רוב הטבע, ורגע לפני ההתחלה החדשה של נח ובני משפחתו בהקמת העולם מחדש, מבהיר הקב"ה את הציפייה המוסרית שלו מהאנושות:

"שָׁפַךְ דַּם הָאָדָם, בְּאָדָם דָּמוֹ! שִׁפְךָ: כִּי בְצַלְמֵ אֱלֹהִים, עָשָׂה אֶת הָאָדָם"

הקב"ה לא רוצה להביא עוד מבול על העולם. הוא מלמד את נח ומשפחתו מה עשוי למנוע הישנות של חיי חמס מושחתים שמילאו את הארץ והשחיתו אותה מוסרית ומעשית עד שהגיע המבול – אמון בצלם אלוקים שבאדם.

אמון בחלק אלוק ממעל, שנמצא בכל אחד ואחד מבני האדם, הוא התשתית הערכית והמוסרית הנכונה לזכויות האדם. מהזכות הבסיסית לחיות (כפי שמשקף האיסור לשפוך את דם האדם), ועד הזכויות שעליהן אנחנו מדברים בשיעור – להיות מוגן ואהוב.

כשהזכויות מתבססות על הבנות ועל הסכמים אנושיים בלבד הן עלולות להוביל לטעויות ואף לפגיעה בזכויות. המוסר האנושי לא מספיק כדי להחליט מי ראוי ומי זכאי, איך לחלק משאבים מוגבלים, מהו סדר העדיפות כשזכויות מתנגשות זו בזו, ועוד. אנו זקוקים לאמון באדם המבוסס על אמון בקב"ה, ומתוך כך – להגדרת זכויות נכונה ומתאימה לצרכים האמיתיים של צלם אלוקים שבאדם.

ההכרה בכך שהזכויות יונקות מאמון בלתי מעורער בנשמת האדם, ובהיותו ראוי לתנאים הטובים ביותר על מנת לבטא נשמה זו, משמעותית הן לזכויות של הילד עצמו והן לאחריות שלו כלפי זכויותיהם של אחרים. מתוך האמון אנחנו מאמינים בעצמנו ובכך שאנחנו ראויים לטוב.

אנחנו מאמינים באחרים – שיש בהם רצון ויכולת להיטיב איתנו מתוך רצון פנימי וללא אינטרסים.

אנחנו מאמינים בטוב שיש באחר ומוכנים לפעול למען מה שיאפשר לו לבטא את הטוב הזה.

חשוב להזכיר שבמקורותינו אין הרחבה על הזכויות, אלא ההתמקדות היא בחובות. המיקוד הוא בחובתו של אדם בעולמו ובחובותיו כלפי אחרים. מתוך כך שכל אחד יממש את חובותיו, יתבטא צלם אלוקים שבו ויתאפשר ביטוי צלם אלוקים שבאחרים, בלי שיהיה צורך שכל אחד יעמוד על זכויותיו ויתגדר בהן.

לקישור לשיעור באתר "מפתח הלב" ניתן ללחוץ כאן:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Yesodi/Hevra/MafteachHalev/Cheshvan.htm>

כיתה
ג'

לכולנו הזכות להיות שותפים לפעילות הקבוצתית

השיעור הזה עוסק בזכות להיות חלק מפעילות קבוצתית.

השיעור נע בין שני צירים משמעותיים ביותר בחיי הפרט והחברה – זכויות וחובות. לרוב אנו כורכים את החובות כתנאי לקבלת הזכויות. אם הילד ימלא את חובותיו - הוא יהיה זכאי לקבל את הדברים שהוא רוצה. החיבור רוצה. החיבור בין זכויות לחובות משלים זה את זה גם באנשים שונים. כלומר, אם לילד אחד יש זכות להיות שותף במשחק בהפסקה, זה אומר שיש מישהו שעליו מוטלת החובה לשתף את התלמיד. הגדרת זכות ללא הגדרת מי שמחויב בקיום זכות זו היא חסרת ערך ויש סיכוי נמוך יותר שזכויות אלו יתממשו.

במקורות ישראל רוב השיח ממוקד בחובות. על האדם לדעת מה חובתו בעולמו, מה חובתו כלפי הוריו ומוריו, מה היחס המצופה ממנו כלפי מבוגרים, חלשים, ואפילו כלפי החי, הצומח והדומם. כמעט שאין אזכור במקורות לזכויות שיש לאדם ושעליו לעמוד עליהן ולתבוע אותן מהאחר.

בנושא הזכויות בכלל, ובעיסוק בזכויות להשתתפות בפעילות קבוצתית בפרט, עלינו לחשוף בפני התלמידים את שני צדי המטבע – יחסי הגומלין בין זכויותיו של האחד לבין חובותיו של האחר. כיצד נכון לתבוע את זכויותיי? מה חובתי כלפי זכויותיו של האחר? והאם יש לי חובות גם כלפי מה שמוגדר זכות עבורי?

כדי לענות על שאלות כבדות משקל אלו, עלינו להכיר בכך שזכויותיו של האדם נובעות מהאמון בו כיציר כפיו של הקב"ה. הזכות הבסיסית ביותר – הזכות לחיות, מוסברת על ידי התיאור הפשוט "כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים, עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט', ו').

כלומר, כל זכויותי נועדו כדי לאפשר לי לבטא את צלם האלוקים שאני מאמין שטמון בקרבי. הזכויות לא נועדו למילוי צרכים חומריים ורדודים, אלא לקיומם של פרטים המוציאים מן הכוח אל הפועל את הפוטנציאל האלוקי הטמון בהם, ולקיומה של חברה המהווה מופת לחברה מתוקנת וערכית. חברה שבה ערכים של שוויון, שותפות, ערבות הדדית, דאגה לחלש, התחשבות ואכפתיות, מהווים זכות בסיסית כדי שכל אחד יוכל לממש את עצמו, וכדי שהעם כולו יממש את עצמו.

כיוון שהזכויות נועדו לטפח את הנשמה שקיימת באדם, על האדם עצמו יש אחריות על מימוש זכויותיו. לאדם יש חובות כלפי צלם אלוקים שניתן בו, ועליו לאפשר לו את מרחב הביטוי המקסימלי. אף על פי שכל אחד מאיתנו צריך למלא חובות כלפי אחרים ולדאוג לצלם אלוקים שבקרבים, אל לו לאדם לצפות שמישהו אחר ידאג לזכויותיו.

המשנה בפרקי אבות אומרת "לא הביישן למד" (פרק ב', משנה ו'). הלל הזקן מפנה חלק מהאחריות אל התלמיד, ותובע ממנו להיות יוזם ואחראי על מימוש זכותו ללמוד. עליו לשאול, להתעניין, לברר, להיות סקרן, להתגבר על הבושה, להודות במה שאינו יודע, לבקש עזרה, לפעול ולהתקדם.

נצרך אמון של האדם בהיותו ראוי לבטא את פנימיותו וכלל הכישרונות שהקב"ה נתן בו, בשילוב עם האמון בטובו של העולם וברצונם של אחרים לאפשר לצלם אלוקים שבו להתבטא. האמון הכפול הזה עשוי להוביל את הילד לעמוד על זכותו להשתתף בפעילות קבוצתית ולבטא את עצמו בה, תוך שהוא לוקח אחריות ופועל בעצמו למימוש הזכות הזו של עצמו ושל חבריו.

לקישור לשיעור באתר "מפתח הלב" ניתן ללחוץ כאן :

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Yesodi/Hevra/MafteachHalev/Cheshvan.htm>

לכולנו הזכות לקבל עזרה

כיתה ד'

שיעור זה עוסק בזכות לקבל עזרה.

השיעור מתמקד במצבים שבהם יש פגיעה בזכויותיו הבסיסיות של הילד, ומעודד אותו לפנות לבקשת עזרה מקצועית או חינוכית.

פעמים רבות אנחנו עומדים נדהמים מול ילדים שלא עומדים על זכויותיהם, מאפשרים לחבריהם או למבוגרים לרמוס אותם, לפגוע בהם, להעליב אותם ולנצל אותם. אנו רואים בדמע תלמידים שהופכים להיות השעיר לעזאזל של חבריהם לכיתה, ושואלים את עצמנו מדוע התלמיד הזה לא מבקש עזרה ואפילו לא משתף פעולה כשמציעים לו עזרה.

התשובה טמונה עמוק בתפיסת הזכויות בחברה לעומת תפיסת הזכויות ביהדות.

זכויות נתפסות פעמים רבות במובן החיצוני והטכני. הן מבוססות על התפיסה "חיה ותן לחיות". כלומר, אני רוצה זכויות לעצמי כדי שיהיו לי חיים טובים ונוחים, ואני מבין שאני חייב לתת גם לך זכויות כדי שתהיה מרוצה ולא תזיק לי. הזכויות הן עסקה המשתלמת לכל הצדדים. אני לא אפגע בך ואתה לא תפגע בי, במישרין או בעקיפין.

בכינונה של חברה שואלים את עצמם החברים כיצד הם רואים את חייהם יחד, ומגדירים זכויות וחובות שיאפשרו למקסימום הפרטים ליהנות ממה שהחברה יכולה להציע להם. גם ההגנה על החלש נובעת פעמים רבות מתפיסה אנושית כללית של דמות החברה שבה אני רוצה לחיות. כיצד יהיה נעים, טוב, בטוח ושקט עבורי, ולאילו זכויות זקוקים הסובבים אותי כדי לאפשר לי חיים איכותיים אלו.

כשגישה כזו מנחה את החברה ואת הפרטים שבה, עלול המצב להגיע לכך שהילד יעשה חשבון של רווח והפסד – האם עמידה על זכויותיו תשתלם לו? האם הוא ישיג יותר מאשר הוא ירוויח? האם עדיף לו לוותר על זכות זו כדי להרוויח דברים אחרים?

וכך גדלים ילדים חסרי ביטחון עצמי החוששים למקומם ומעמדם, לא מאמינים בעצמם ולומדים אט-אט להסתפק במציאות חיים קשה ומורכבת, ולא להסתבך עם דרישת זכויות "מוגזמת". הם לא מאמינים שהם ראויים ליותר.

בתפיסה היהודית האמונה שכל אדם ראוי לזכויות נעוצה באמונה שבצלם אלוקים שבאדם.

בפרשת נח (בראשית ט', ו'), אחרי המבול שמחק את האנושות ואת רוב הטבע, ורגע לפני ההתחלה החדשה של נח ובני משפחתו בהקמת העולם מחדש, מבהיר הקב"ה את הציפייה המוסרית שלו מהאנושות:

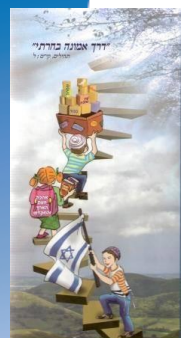
"שֹׁפֵךְ דַם הָאָדָם, כְּאָדָם דָּמוֹ! וְשֹׁפֵךְ: כִּי בְּצַלְם אֱלֹקִים, עָשָׂה אֶת הָאָדָם"

הקב"ה לא רוצה להביא עוד מבול על העולם. הוא מלמד את נח ומשפחתו מה עשוי למנוע הישנות של חיי חמס מושחתים שמילאו את הארץ והשחיתו אותה מוסרית ומעשית עד לכדי המבול – אמון בצלם אלוקים שבאדם. אמון בחלק אלוך ממעל, שנמצא בכל אחד ואחד מבני האדם, הוא התשתית הערכית והמוסרית הנכונה לזכויות האדם. מהזכות הבסיסית לחיות (כפי שמשקף האיסור לשפוך את דם האדם), דרך זכות לכבוד, לשמירה על פרטיות, לאי פגיעה פיזית או מילולית, ומנעד רחב של זכויות המגנות על בריאותו הפיזית והנפשית של הילד. ילד שידע לעמוד על זכויותיו ויהיה פנוי לקבל עזרה כשיצטרך זאת, הוא ילד שיפתח אמון טבעי במעגלים המקיפים אותו:

אמון בקב"ה שברא אותו, אוהב אותו, ורוצה את הטוב ביותר עבורו.

אמון בעצמו – שיש בו צלם אלוקים שראוי לבוא לידי ביטוי באופן המיטבי, הבריא והטבעי.

אמון בסביבה – שרוב האנשים טובים, שצלם אלוקים שבהם רוצה להתממש, וכולל את האכפתיות והדאגה

מעגל קשרי פרט קבוצה - מעורבות חברתית

ד

כיתה
ה'

לכולנו הזכות ליהנות מפעילות פנאי

שיעור זה עוסק בזכות להיות חלק מפעילות שעות הפנאי.

השיעור נע בין שני צירים משמעותיים ביותר בחיי הפרט והחברה – זכויות וחובות. לרוב אנו כורכים את החובות כתנאי לקבלת הזכויות. אם הילד ימלא את חובותיו, הוא יהיה זכאי לקבל את הדברים שהוא רוצה. החיבור בין זכויות לחובות משלים זה את זה גם באנשים שונים. כלומר, אם לילד אחד יש זכות להיות שותף במשחק בהפסקה, זה אומר שיש מישהו שעליו מוטלת החובה לשתף את התלמיד. הגדרת זכות ללא הגדרה של מי שמחויב בקיום זכות זו היא הגדרה חסרת ערך והסיכוי שזכויות אלו יתממשו נמוך יותר.

במקורות ישראל רוב השיח ממוקד בחובות. על האדם לדעת מה חובתו בעולמו, מה חובתו כלפי הוריו ומוריו, מה היחס המצופה ממנו כלפי מבוגרים, חלשים, ואפילו כלפי החי, הצומח והדומם. כמעט שאין אזכור לזכויות שיש לאדם ושעליו לעמוד עליהן ולתבוע אותן מהאחר.

בנושא הזכויות בכלל, ובעיסוק בזכויות להשתתפות בפעילות בשעות הפנאי בפרט, עלינו לחשוף בפני התלמידים את שני צדי המטבע – יחסי הגומלין בין זכויותיו של האחד לבין חובותיו של האחר. כיצד נכון לתבוע את זכויותיי? מהן חובתי כלפי זכויותיו של האחר? והאם יש לי חובות גם כלפי מה שמוגדר זכות עבורי?

כדי לענות על שאלות כבדות משקל אלו, עלינו להכיר בכך שזכויותיו של האדם נובעות מהאמון בו כיציר כפיו של הקב"ה. הזכות הבסיסית ביותר – לחיות, מוסברת על ידי התיאור הפשוט "כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים, עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט', ו').

כלומר, כל זכויותי נועדו לאפשר לי לבטא את צלם אלוקים שאני מאמין שטמון בקרבי. הזכויות לא נועדו למילוי צרכים חומריים ורדודים, אלא לקיומם של פרטים המוציאים מן הכוח אל הפועל את הפוטנציאל האלוקי הטמון בהם, ושל חברה המהווה מופת לחברה מתוקנת וערכית. חברה שבה ערכים של שוויון, שותפות, ערבות הדדית, דאגה לחלש, התחשבות ואכפתיות, מהווים זכויות בסיסיות כדי שכל אחד יוכל לממש את עצמו, והעם כולו יממש את עצמו.

כיוון שהזכויות נועדו לטפח את הנשמה שקיימת באדם, על האדם עצמו יש אחריות למימוש זכויותיו. לאדם יש חובות כלפי צלם אלוקים שניתן בו, ועליו לאפשר לו את מרחב הביטוי המקסימלי. אף שעל כל אחד מאיתנו למלא חובות כלפי אחרים ולדאוג לצלם אלוקים שבקרבם, אל לו לאדם לצפות שמישהו אחר ידאג לזכויותיו.

המשנה בפרקי אבות אומרת "לא הביישן למד" (פרק ב', משנה ו'). הלל הזקן שם חלק מהאחריות על התלמיד, ותובע ממנו להיות יוזם ואחראי למימוש זכותו ללמוד. עליו לשאול, להתעניין, לברר, להיות סקרן, להתגבר על הבושה, להודות במה שאינו יודע, לבקש עזרה, לפעול ולהתקדם.

נצרך אמון של האדם בהיותו ראוי לבטא את פנימיותו ואת כלל הכישרונות שהקב"ה נתן בו, בשילוב עם האמון בטובו של העולם וברצונם של אחרים לאפשר לצלם אלוקים שבו להתבטא. אמון כפול זה עשוי להוביל את הילד לעמוד על זכותו להשתתף בפעילות שעות פנאי ולבטא את עצמו בה, תוך שהוא לוקח אחריות ופועל בעצמו למימוש זכות זו של עצמו ושל חבריו.

מעגל קשרי פרט קבוצה - מעורבות חברתית

ה